
کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی موسیقی ایران (جلد اول)

گردآورنده و تدوین‌گر: سید علی‌رضا میرعلی‌نقی
ویراستار: عبدالحسین آذرنگ

مرکز موسیقی حوزه هنری

کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی موسیقی ایران

(جلد اول)

گردآورنده و تدوین‌گر: سید علی‌رضا میرعلی‌نقی
ویراستار: عبدالحمید آذرنگ

لیتوگرافی: محمدی

چاپ و صحافی: سپهر

چاپ اول: ۱۳۸۶

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

شابک: ۹ - ۳۶۴ - ۵۰۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

سرشناسه: میرعلی‌نقی، سید علی‌رضا، ۱۳۴۵ - گردآورنده.

عنوان و پدیدآور: کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی موسیقی ایران / گردآورنده و تدوین‌گر سید علی‌رضا میرعلی‌نقی؛ ویراستار عبدالحمید آذرنگ.

مشخصات نشر: تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری، مرکز موسیقی، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری: ۵ ج.

مشخصات ظاهری: ۶۴۸ ص.

شابک: ۹ - ۳۶۴ - ۵۰۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: غیبا.

یادداشت: نمایه.

موضوع: موسیقی - کتاب‌شناسی.

شناسه افزوده: آذرنگ، عبدالحمید، ۱۳۲۵ - ویراستار.

رده‌بندی کنگره: ۹م / الف / ۱۲۰ ML

رده‌بندی دیوبی: ۷۸ / ۱۶

شماره کتابخانه ملی: ۱۰۳۱۷۰۸

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، کوچه جمشید جم، شماره ۷۲.

تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۲۶۰۹۹۳

www.IRICAP.com

فهرست کوتاه

۱. چهار پیشگفتار:

۷	ضرورت نشر / رضا مهدوی
۹	از نگاه موسیقی شناس / محسن حجاریان
۱۳	پیشگفتار ویراستار / عبدالحسین آذرنگ
۱۵	مقدمه مؤلف / سیدعلیرضا میرعلی نقی

۲. کتاب شناسی و مقاله شناسی توصیفی

۲۳	راهنمای مدخل ها
۲۵	فهرست تفصیلی
۳۳	I. کتاب شناسی کلی
۴۳	II. تعاریف و اصطلاحات
۵۳	III. تاریخ موسیقی ایران
۲۰۷	IV. نقد و منتقد
۳۰۱	V. مبانی نظری
۴۵۷	VI. جامعه شناسی
۵۱۵	VII. آموزش و فراگیری
۵۳۹	VIII. انجمن ها، سازمان ها و برنامه های موسیقی
۵۷۱	IX. فیزیک
۵۷۷	X. پراکنده ها

۵۸۳	۳. نمایه ها

از نگاه موسیقی‌شناس

موسیقی پدیده‌ای است اجتماعی-تاریخی که با عناصر پیچیده فرهنگ و روابط نهانی و آشکارای جامعه در تباین است. شناخت‌شناسی موسیقی یکی از دشوارترین موضوعات علمی انسان است. عامل پیچیدگی و دشواری آن موجب گردیده تا در فرهنگ‌های پیشرفته، مطالعه و تجسس موسیقی را - نسبت به درک‌های متفاوت و تقسیم‌بندی‌های علمی و فلسفی - به شاخه‌های گوناگونی تقسیم کنند. طبقه‌بندی علوم در کار شناخت پدیده موسیقی به رشته‌های متعدد همچون جامعه‌شناسی موسیقی، مردم‌شناسی موسیقی، باستان‌شناسی موسیقی، موسیقی‌شناسی قومی، زیبایی‌شناسی موسیقی، تاریخ و تاریخ‌نگاری موسیقی و چندین رشته دیگر منجر گردیده است. طبیعتاً هر کدام از رشته‌های بالا نمونه‌های کتاب‌شناسانه خود را در موضوعات نوشتاری خود تدارک می‌بینند. در سرزمین‌هایی مانند ایران با پشتوانه فرهنگ پربار موسیقایی خود - نه تنها هیچ‌یک از رشته‌های فوق استقلال و بالندگی‌های دپارتمانی خود را ندارند - بلکه تمام آنان به علت گسیختگی شیرازه شناخت موسیقی، زیر یک رواق کهنه به نام «موسیقی‌شناسی ایرانی» دسته‌بندی می‌شوند که مزید بر هر عامل، موجب سردرگمی و سذبندی آفرینندگی‌های علمی و هنری ایرانیان گردیده است.

مادام که رشته‌های متعدد موسیقی و موسیقی‌شناسی در ایران به استقلال علمی-هنری خودشان راد نیابند و مادام که موسیقی‌شناسی ایرانی با تشنگی و پریشان‌حالی به زندگی کورمال خود ادامه می‌دهد، کشف و فراگشت اندیشه‌ورزانه موسیقی‌شناسی در ایران همچنان با بحران گمراهی‌ها و ندانم‌کاری‌های بی‌پایان روی در روی ایستاده خواهد ماند. در چنین شرایط بحرانی، جمع‌آوری عناصر نوشته‌های چاپی موسیقایی که بیش از یک سده از قدمت آنان می‌گذرد و هر روز به مراتب بر تعداد آنان افزوده می‌گردد، از اهم کارهای موسیقی‌شناسانه ایرانیان است. به جز اثر حاضر که پیش روی شماست، شاید تاکنون چنین سستی در ایران مشاهده نشده است. این ناتوانی در دیگر فرهنگ‌ها مانند ترکی و عربی هم کم‌وبیش مشاهده می‌شود. سنت

کتاب‌شناسی در فن موسیقی، در دو قرن گذشته در ترکیه، از جانب حاج خلیفه در کتاب کشف‌الظنون صورت می‌پذیرد که در آن به چند نمونه کتاب‌شناسانه موسیقایی اکتفا می‌کند. در سال ۱۹۶۴ میلادی عبدالحمید العلوجی، کتاب‌شناسی موسیقایی رائد النوسیعی العربیه را تألیف و در پی آن جرج هانری فارمر منابع موسیقی عرب را در سال ۱۹۶۵ به چاپ رسانید. از این زمان است که کتاب‌شناسی رساله‌های کهن و کتب خطی و نوشتارهای چاپی موسیقی کم و بیش مورد توجه مورخین موسیقی و موسیقی‌شناسان واقع می‌گردد. آمن شیلوا در سال ۱۹۷۹ کتاب تئوری موسیقی در نوشته‌های عرب را تألیف کرد و به دنبال آن روان‌شادان دانش‌پژوه و دکتر مسعودیه به تهیه کتاب‌شناسی رساله‌ها و کتب خطی در موسیقی ایران مبادرت نمودند.

کتابی که اکنون از جانب آقای سیدعلیرضا میرعلی‌نقی با عنوان کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی موسیقی ایران در دسترس دانش‌پژوهان قرار می‌گیرد، جلد اول از مجموعه سری کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی‌های موسیقایی ایرانی است که همراه با توضیحات و توصیفات (annotation) مناسب، نوشته‌های موسیقایی ایرانی را معرفی می‌کند. زمان این نوشته‌ها، بر اساس فهرست نشریات دیده‌شده از جانب مؤلف، به طور تقریبی دورانی بین اسفند ۱۲۹۸ تا ۱۳۷۵ را دربر می‌گیرد. طبقه‌بندی موضوعی - که هرکدام بر اساس موضوعات جزئی‌تر و عناوین تخصصی‌تر دسته‌بندی شده‌اند - حاوی قلمروهای وسیعی از تحقیقات موسیقی‌شناسانه ایرانی در چندین دهه گذشته ایران است. با اینکه فهرست مندرجات کتاب خود حاکی از پرباری احتوای این اثر است، اما جا دارد به خاطر برجسته ساختن اهمیت طبقه‌بندی ویژه موضوعات به چند نمونه آن اکتفا کنیم. موضوعات طبقه‌بندی شده دربرگیرنده عناوینی چون تعاریف و اصطلاحات؛ تاریخ موسیقی ایران؛ ارتباط موسیقی ایران با موسیقی کشورهای دیگر؛ سرگذشت‌نامه‌ها؛ نقد و منتقد از زوایای متفاوت تاریخی؛ ساخته‌ها و اجراهای موسیقی فیلم؛ نقد و بررسی عقاید؛ نقد و بررسی آثار صوتی؛ نقد و بررسی کتاب؛ نقد و بررسی اجرای کنسرت‌ها؛ نغمه؛ پرده‌ها؛ نسبت فواصل؛ مایه؛ مقام، ردیف و ملحقات آن؛ فرم‌های موسیقی ایرانی؛ آهنگسازی؛ رهبری و اجرا؛ رنگ‌آمیزی و سازبندی؛ آهنگسازی در موسیقی ایران؛ موسیقی رقص؛ موسیقی فیلم؛ ترانه‌های محلی؛ جامعه‌شناسی؛ موزیکولوژی و اتنوموزیکولوژی؛ موسیقی و معماری؛ موسیقی و ریاضیات؛ فلسفه موسیقی؛ آموزش و فراگیری موسیقی؛ انجمن‌ها و سازمان‌ها و برنامه‌های موسیقی، و چندین عنوان دیگر.

در مقدمه اشاره کردیم که در فرهنگ‌های غرب، به طور نمونه، کتاب‌شناسی «زیبایی‌شناسی موسیقی» و یا «موسیقی‌شناسی قومی» و یا «تریک از رشته‌های مستقل موسیقی به طور جداگانه و مستقل در دسترس دانشجویان و دانش‌پژوهان قرار دارد و این نکته‌ای است که ضرورتاً در قیاس با کتاب حاضر باید بدان اشاره کرد. آنچه که اهمیت و جایگاه پرارزش کتاب حاضر را نشان می‌دهد، این است که تمام موضوعات مربوط به رشته‌های متعدد موسیقی‌شناسی ایران را

یک تن یک‌جا گرد آورده و این خود مسئولیت خطیری است که مؤلف در قبال رنج چندین‌ساله خود تقبل کرده است. جمع‌آوری این همه اطلاعات در یک‌جا، که بخش مهمی از کارهای تحقیقاتی موسیقی‌شناسان را تسهیل می‌کند، پروژه‌ای است تشکیلاتی؛ با این حال، آقای سیدعلیرضا میرعلی‌نقی خود به تنهایی این راه را هموار ساخته‌اند. ناگفته پیداست که بدون چنین کوششی، نام و نشانی و مشخصات کثیری از نوشته‌های موسیقایی ایرانیان یا همچنان در بوتۀ فراموشی ناشناخته باقی می‌ماند و یا با دستبرد حوادث زمانه از گردونه فرهنگ ایرانی نیست و نابود می‌شدند.

مجموعه این کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی، جایگاه پرارزشی را در فرهنگ موسیقی‌شناسی ایران از آن خود خواهد ساخت. بی‌تردید، کارهایی چنین بزرگ خالی از خلل‌ها و لغزش‌های کوچک هم نیستند. یکی دو نمونه آن را که سهواً در مقدمه این اثر خوانده می‌شوند، یادآور می‌شویم: واژه «ملودیست» واقعی به مفهوم فارسی «خلاقان نغمه در موسیقی ایران» نمی‌باشد (ص ۱۸، همانجا). واژه «انترموزیکولوژی» سهواً به «قوم موسیقی‌شناسی» ترجمه شده، که ترجمه درست آن «موسیقی‌شناسی قومی» است. لغزش‌های سهوی و کاستی‌های مقدمه این کتاب ازین دست‌اند که طبیعتاً چیزی از اعتبار این اثر پرقدر را نخواهد کاست.

در شرایطی که اعتلای موسیقی و موسیقی‌شناسی ایرانی رو به افول است، وجود چنین اثر پراجی می‌تواند موجب سربلندی و کارآیی فزون‌تر موسیقی‌شناسی ایرانی گردد. به واقع جای چنین اثری، تاکنون، در فرهنگ موسیقی‌شناسی ایران خالی بوده و از این‌روی، این کتاب بخش بزرگی از نیازهای تحقیقاتی دانش‌پژوهان موسیقی ایرانی را برطرف می‌سازد. بی‌شبهه زحمات پراج آقای سیدعلیرضا میرعلی‌نقی در تدوین مجلدهای کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی موسیقی ایران در تاریخ موسیقی ایران ماندگار خواهد ماند. وجود چنین آثار پراجی موجب سربلندی و مباحثات جامعه موسیقی‌شناسان ایرانی است.

دکتر محسن حجاریان

اسفند ۱۳۸۴

پیشگفتار ویراستار

بیش از پانزده سال از آن روزی می‌گذرد که استاد مجید کیانی، موسیقی‌دان و هنرمند، جوان بلندبالای لاغراندازی را همراه آورد که دو بسته حجیم سنگین در دو دستش داشت و از نگاه شکاکانه‌اش هیچ نمی‌توانستم حدس بزنم که روزی ما، به رغم اختلاف سن بسیار، دوستانی نزدیک از کار درآییم. من هم، چه بر اثر شکاکیت شاید فطریم و چه به سبب درس‌هایی که روزگار آموخته و بارها و بارها نیز آنها را تکرار کرده است، نمی‌توانستم باور کنم جوانی را که گمان می‌کردم بر اوصافش مبالغه کرده بودند، تا بدین حد به کارش علاقه‌مند و به فنون آن مسلط بیابم. زمستان ۱۳۶۹ بود و مسئولیت اداره بخشی را به عهده داشتم که قرار بود سلسله کتاب‌شناسی‌هایی در عرصه‌های مختلف فرهنگ منتشر کند. سیدعلیرضا میرعلی‌نقی به عنوان گردآورنده کتاب‌شناسی موسیقی معرفی شده و بسته‌های همراهش مسوده‌های انبوه کتاب‌شناسی چند جلدیش بود. حالا، پس از گذشت این همه سال، درست به یاد نمی‌آورم که میان ما چه صحبت‌هایی رد و بدل شد و بر سر نوع همکاری چه توافق‌هایی به عمل آمد، اما آنچه در ذهنم به وضوح بر جای مانده است، اینکه میرعلی‌نقی ضوابط آن بخش را در تنظیم کتاب‌شناسی به سرعت آموخت و در سراسر کتاب‌شناسی‌اش به خوبی اعمال کرد؛ توصیف‌ها را کوتاه و گویا، به صورت کلیدواژه، با قلم روان خودش نوشت و برخی تغییرهای صوری، محتوایی و ساختاری را با استدلال پذیرفت و به راستی برای پذیرفته شدن آن استدلال‌ها زمان یا کوشش خاصی به کار نرفت و اثرش به همین هیأتی که می‌بینید، به سرعت برای چاپ و انتشار آماده گردید. اگر این همه سال به درازا کشیده است تا نتیجه کوشش و جست‌وجوی گسترده او در منابع، حالا به نظر خوانندگان برسد، به لطف جفا‌هایی است که مدیران ندانم‌کار یا غیرمسئول و به دور از توان برنامه‌ریزی و آینده‌نگری، به شیوه‌های مختلف، با ترفندهای گوناگون و به انواع بهانه‌ها و دستاویزها، در حق پدیدآورندگان، و نیز در حق خوانندگان و جامعه، می‌کنند. اگر این کتاب‌شناسی در آن زمان انتشار می‌یافت، مطمئناً تأثیر دیگری بر روند فعالیت‌های کاوش‌گرانه

میرعلی‌نقی می‌گذاشت و چه‌بسا ممکن بود مسیر جست‌وجوهای او را نیز تغییر دهد. در هر حال باز هم جای شکر باقی است که ناشری به انتشار اثری همت گماشته است که گرچه سودی مادی از آن برنخواهد گرفت، اما با اقدامش برگنجینه منابع فارسی مرجع خواهد افزود، آن‌هم مرجعی که جای بسط و تکمیل دارد و به ویژه با فن‌آوری‌های جدید انباشت و بازیافت اطلاعات، می‌تواند به انتشار و پراست‌های گسترش‌یافته آن بر رسانه‌های اطلاعاتی دیگری چون سی‌دی، دست بزند و جست‌وجوها و بازیابی‌ها را سهولت و سرعت ببخشد.

کتاب‌شناسی و مقاله‌شناسی توصیفی موسیقی ایران مطمئناً در مدتی کوتاه جایگاه خود را در میان پژوهندگان هنر موسیقی خواهد یافت. کوشش تدوین‌گر این اثر در راه شناسایی همه منابع فارسی در زمینه موسیقی و در حد مقدور است. آشنایی او با جنبه‌های نظری و عملی این هنر، عشق او به موسیقی، شناخت گسترده‌اش از مرستیدانان ایرانی، مجموعه‌های موسیقی و نیز سایر حواشی این هنر، تلاش او در راه شناسایی نظام‌ها، روش‌ها و ساختارهای ارائه داده‌های اطلاعاتی در قالب‌های موضوعی مناسب، دقتی که در مقایسه اینها به کار بسته است و سعی فراوانش در ایجاد تناسب گویا میان قالب و محتوا از جمله ویژگی‌هایی است که از دید پژوهندگان و کتاب‌شناسان دقیقه‌یاب دور نخواهد ماند و میرعلی‌نقی دیر یا زود، با همین اثر در صف کتاب‌شناسان ایرانی جای خواهد گرفت. درباره جنبه‌های فنی این کتاب‌شناسی، یادآوری نکته‌های دیگری ضرورت ندارد، چه تدوین‌گر در مقدمه تفصیلی خود به آنها اشاره کرده است.

عبدالحسین آذرنگ

تهران، زمستان ۱۳۸۴

مقدمه مؤلف

به نام آن که جان را فکرت آموخت

پانزده سال تمام، از اتمام این کار گذشته است، و اکنون که شرایط ظاهراً مساعدی برای چاپ و نشر آن مهیا شده، برای مؤلف، «مقدمه نویسی» بر آن، دشوارتر است از انجام «کار»ی که زمان و توان سال‌های اول جوانی، هزینه آن شده است. نخستین کتاب‌شناسی موسیقی ایران، به طریق توصیفی، می‌توانست پانزده سال زودتر چاپ شود و به جلد‌های هفتم و هشتم برسد؛ اما شرایط همیشه نامساعدی که بر کلیت فرهنگ و زندگی ما سنگینی کرده و چیره شدن بر آنها از حدود توان و امکان یک یا چند نفر بیرون بوده و هست، سرنوشت این کار را به این جاکشانده است. اگرچه این ناخوش‌اقبالی، فقط برای کتاب‌شناسی موسیقی نیست؛ برای تمام آثاری است که به نوعی مرجعیت دارند و پایه‌های سازنده برای بنای فرهنگ و تفکر هستند، ولی بی تفاوتی اهل هنر، بی توجهی مردم و بی‌اعتنایی دولت‌های وقت که قاعدتاً باید حامی و پشتیبان این‌گونه فعالیت‌ها باشند، حرکت آنها را در گام اول یا دوم متوقف می‌کند. کاری که نگارنده از سال ۱۳۶۴ شروع کرد و پنج سال بعد اولین نتیجه خود را داد - نتیجه‌ای که متن تجدیدنظرشده آن، هم‌اکنون در اختیار شماست - بر پایه انگیزه‌ای شخصی و برآمده از نیازی درونی بود. نیاز جوان علاقمندی که می‌خواست پشتوانه نوشتاری (متون چاپی) فرهنگ معاصر موسیقی کشورش را بشناسد، و به دنبال مرجع و مأخذ می‌گشت. جست‌وجوها تبدیل شد به حرکتی برای نگارش اولین کتاب‌شناسی مخصوص (انواع) موسیقی (در) ایران، حرکتی در راهی که تا به حال پیموده نشده بود. شرح آن مسیر که اکنون بیست سال تمام از آغاز آن می‌گذرد، نیازمند نوشتن مقاله‌ای جداگانه است؛ که در مجموعه‌ای از مقالات چاپ خواهد شد. خواندن آن، شاید تأمل‌برانگیز باشد، برای دوستان علاقه‌مندی از

نسل گذشته و نسل‌های آینده، که در برهوت این فرهنگ، کمابیش، سرنوشتی یکسان در مسیرهایی به ظاهر متفاوت از همدیگر را از سر گذرانده‌اند.

□ افزایش روزافزون حجم اطلاعات، نیاز به ارائه نظام‌مند آن را نیز پیش می‌آورد. در حوزه نوشتاری موسیقی ایران به زبان فارسی، این حرکت علمی-فرهنگی، در قیاس با دیگر رشته‌ها، دیرتر اتفاق افتاده است. فقر و فقدان انواع آرشیوها، ضعف فرهنگ مکتوب، و کم‌اعتنایی دست‌اندرکاران - از اهل موسیقی تا مدیران دولتی - از عمده‌ترین عوامل بوده‌اند. نزدیک چهل سال پیش، برای اولین بار، استاد فقید، محمدتقی دانش‌پژوه، سلسله مقالاتی در مجله هنر و مردم نوشت و تعدادی از نسخ خطی موسیقی ایران (فارسی و عربی) در کتابخانه‌های سراسر جهان را معرفی کرد. تکمیل شده آن مطالب، به سال ۱۳۵۵ در کتابی به چاپ رسید. سال پیش از آن، اولین کتاب‌شناسی شامل عناوین کتاب‌ها و مقاله‌های چاپ‌شده به زبان فارسی، به کوشش خانم ویدا مشایخی، چاپ شده بود. این دو کتاب، با گذشت سی سال از تاریخ نشر، هنوز اهمیت خود را از دست نداده‌اند. البته کتاب استاد دانش‌پژوه، در حوزه نسخ خطی بود و کتاب خانم مشایخی، مخصوص موسیقی ایرانی نبود، بلکه حجم قابل توجهی از آن را کتاب‌شناسی ترجمه‌های گوناگون درباره انواع موسیقی در جهان و به ویژه موسیقی کلاسیک اروپا، تشکیل می‌داد. از این گذشته، غیرتوصیفی بودن آن کتاب، امکان اطلاع‌یابی بیشتر را برای پژوهشگران از بین می‌برد و هر پژوهشگری که آن را راهنما قرار می‌دهد، مجبور است که بسیاری از مقالات را با صرف وقت و هزینه زیاد، بیابد و بخواند و راه بس‌درازتری را برای انتخاب منابع مورد نظرش طی کند. از طرف دیگر، کتاب‌ها و مقالات موسیقی، بخصوص درباره موسیقی ایرانی (از هر نوع) در سال‌های بعد از انقلاب، حرکت تازه‌ای را آغاز کرده است؛ به نحوی که از بعضی جهات، به ویژه، پاره‌ای مقاله‌های تخصصی درباره موضوع‌های کاملاً تخصصی، از ردیف و دستگاه و از روش نواختن طنبور تا ساخت سنتور، محصول فکر و تحقیق نویسندگان جوان و دانشجویان محقق در دو دهه گذشته هستند. دسترسی به این مقاله‌ها، نیازمند کتاب‌شناسی تازه و مدونی بود که نخستین جلد آن در اختیار شماست.

افزون بر آن، بسیاری از مجلات معتبر فرهنگی که منابع تحقیق خانم مشایخی تا سال ۱۳۵۲ قرار گرفته بودند، تا چهار سال بعد از آن (ابتدای انقلاب و تعطیلی آن نشریات) نیز منتشر می‌شدند و البته مقالات قابل توجهی را منتشر کرده بودند که برای پژوهشگران موسیقی قابل استفاده است. بنابراین مطالعه و فیش‌نویسی از تمام نشریاتی که دوره کامل

و یا ناقص آنها مورد استفاده مؤلف کتاب‌شناسی موسیقی قرار گرفته بود، قدم اول این کار، در نظر گرفته شد. تمام آن نشریات تا سال ۱۳۵۷ دوام آورده بودند و به اصطلاح علم کتاب‌داری، «دوره کامل» محسوب می‌شدند. با گذراندن دشواری‌های بسیار در فضای ممنوع و حراست‌شده کتابخانه‌های دهه ۱۳۶۰، با آن محدودیت‌های توان‌فرسایی که اهل کار در آن دوره بهتر می‌دانند، یک‌بار دیگر تمام آن نشریات برگه‌نویسی شد - با اولویت و محوریت موسیقی ایران و هر مطلبی که کلی یا اختصاصی، به آن ربط پیدا می‌کند. از این رهگذر، عناوین و مشخصات بسیاری از مطالب و مقالاتی که به هر علت در کتاب‌شناسی موسیقی تألیف خانم مشایخی دیده نمی‌شد، شناسایی و برگه‌نویسی شد. تعدادی دیگر از نشریات فرهنگی و وزین که در دوره ۲۱ ساله فقدان نشریات تخصصی موسیقی (سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۵۶)، با درج مقالات خواندنی و مهم در زمینه موسیقی، جای خالی نشریات تخصصی را گرفته بودند به این مجموعه اضافه شدند؛ همچنین تعدادی از کتاب‌هایی که تا سال ۱۳۶۹ منتشر شده بودند و در نسخه تجدیدنظرشده (کتاب حاضر)، در کنار کتاب‌هایی که تا سال ۱۳۸۳ منتشر شده بودند؛ با الگو قرار دادن روش مدخل‌نویسی و طبقه‌بندی در کتاب خانم مشایخی، آن برگه‌ها تدوین و نگارش شدند. خوش‌اقبالی‌ای که نصیب نگارنده شد، آشنایی با استادی بود که راهنمایی، و ویراستاری کتاب‌شناسی موسیقی در سال‌های ۱۳۵۳-۱۳۵۲ نیز به ایشان محول شده بود. چهره درخشان و فرهنگ‌ساز تأثیرگذار، عبدالحسین آذرنگ، کتاب‌شناس و مؤلف و مترجم و ویراستار همیشه‌استاد، با حوصله قابل‌تحسینی، نزدیک هفتصد صفحه دستنویس را خواند و طی ساعت‌ها گفت‌وگو و یادداشت‌های فراوانی که خوشبختانه محفوظ مانده، راهی دیگر را برای نگارش و تدوین آن پیشنهاد کرد. آشنایی با آقای آذرنگ برای اولین بار، به طرزی بسیار کاربردی و آشکار، به نگارنده فهماند که نقش استاد بصیر و مسئولی که علم دقیق، رفتار حرفه‌ای و اخلاق انسان‌دوستانه را دارد، چقدر مهم و سرنوشت‌ساز است. هرچند عبث است که انتظار داشته باشیم محیط ما در پروراندن امثال او، سعه صدر و سخاوت داشته باشد. با راهنمایی‌های ایشان، تمام آن دستنویس‌ها را نادیده گرفتیم و کار را از نو نوشتیم. بخش قابل‌توجهی از انرژی نگارنده و کار دقیق استاد آذرنگ، صرف پیدا کردن روشی شد که نظام شناخته‌شده و مورد استفاده برای کتاب‌شناسی خانم مشایخی را، در بخش‌هایی، تا حدی دگرگون کند و از آن، نظامی اطلاع‌رسان و گویا، برای ارائه مدخل‌های ویژه موسیقی ایرانی بسازد؛ چرا که تعریف‌ها، طبقه‌بندی‌ها، مفهوم‌سازی‌ها و بالطبع مدخل‌نویسی‌ها، در فرهنگ موسیقی ایرانی

متفاوت از فرهنگ موسیقی غربی است. سیستم استاندارد که در طبقه‌بندی مطالب و مدخل‌های کتاب‌شناسی موسیقی به کار رفته و ترکیبی از روش دهمی دیوئی و روش کتابخانه کنگره آمریکاست، در کتاب حاضر نیز حفظ شده است؛ عنوان‌ها و اکثر زیرعنوان‌ها یکی هستند و تنها به برخی از آنها، چند زیرعنوان اضافه شده است؛ از جمله ردیف، شکل‌های موسیقی ردیف یا احکام فقهی موسیقی که هر کدام از اینها موضوع کار و مقاله‌نویسی پژوهشگران متعددی قرار گرفته‌اند.

همچنین، تقسیم‌کردن بعضی از کتاب‌ها به مدخل‌های مختلف و قرار دادن آنها در عنوان‌های دهگانه و زیرعنوان‌های آنها نیز از کارهایی است که با نظارت ویراستار استاد، در این کتاب، انجام شده است. اهل پژوهش می‌دانند که تعداد قابل توجهی از کتاب‌هایی که در پنجاه سال گذشته به قلم موسیقیدانان (حرفه‌ای‌ها) و موسیقیدوستان (اکثراً غیرحرفه‌ای‌ها) نوشته شده، درباره کلیت موسیقی ایرانی است و نه یک یا دو موضوع تخصصی، بلکه ترکیبی است از مطالب مختلف که در تقسیم‌بندی‌های کتاب‌شناسی، بیشتر آنها زیر عنوان تاریخ و نقد قرار می‌گیرند. این عنوان نیز شامل زیرعنوان‌های متعددی است. اکثر این کتاب‌ها، جزو مراجع مهم هستند؛ از جمله کتاب سه جلدی سرگذشت موسیقی ایرانی به قلم استاد روح‌الله خالقی، و یا مجموعه مقالاتی که زیر نظر هنرمند ارجمند، آقای محمدرضا لطفی با عنوان دوره کتاب سال شیدا تهیه می‌شود و موضوعات متعددی را دربر می‌گیرد. به سادگی گذشتن از این منابع، و بسنده کردن به درج ساده عنوان و مشخصات نشر آنها، خلاف روال این کتاب بود. پس، این «کتاب‌های بسامدی» را به برگه‌های مختلف تقسیم کردیم و هر کدام را زیر عنوان مخصوص قرار دادیم. تعداد این کتاب‌ها البته زیاد نیست، ولی تعداد برگه‌های مستخرج از آنها نسبتاً قابل توجه است و زیر-مدخل‌های متنوع و گسترده‌ای قرار می‌گیرد. فهرست این کتاب‌ها را در انتهای فهرست راهنمای مجله‌ها و منابع، آورده‌ایم. معدودی از آنها، حتی خلاف روال مرسوم، با توصیف‌های بسیار مفصل‌تر از حد معمول و قرار دادی این کتاب، نوشته شده‌اند. نظیر مدخل‌هایی از کتاب چشم‌انداز موسیقی ایران نوشته آقای ساسان سپنتا، و یا سه جلدی سرگذشت موسیقی ایران به قلم استاد روح‌الله خالقی، و یا مقاصدالاحان عبدالقادر مراغی به تصحیح زنده‌یاد تقی بینش و مجمع‌الادوار نوشته مهدیقلی (مخبرالسلطنه) هدایت. این مدخل‌های حاوی توصیف‌های مفصل نیز در این کتاب، تعداد ناچیزی است، اما همان تفصیل، به پژوهندگان کمک می‌کند تا حتی المقدور، وقت‌شان در ورق‌زدن کتاب‌ها و مجلات هدر نرود. غیر از کتاب‌های بسامدی، گاه بعضی از مداخل

نیز به خاطر تنوع موضوعات داخل خود، ذیل دو-سه عنوان و زیرعنوان، تکرار شده است. گاهی یک مقاله، درباره سه تن نوشته شده و چنان اهمیت دارد که باید ذیل عنوان هر سه نفر بیاید، نظیر مقاله وزیری، سنجر و روح‌انگیز نوشته استاد روح‌الله خالقی. در دو-سه مورد استثنایی نیز، عنوان مقاله به تشخیص نویسنده این کتاب، انتخاب شده است؛ زیرا هنگام مراجعه، باعث ابهام و اشتباه می‌شد؛ با توضیح این‌که آن مقالات اصلاً عنوانی نداشته‌اند و یا از طرف سردبیر نشریات آن زمان، طوری انتخاب شده‌اند که در این زمان برای درج در کتاب‌شناسی، ایجاد اشکال می‌کند. (نام و عنوان‌گذاری برای مقالات، گاهی در بعضی نوشته‌های قدیم دیده نمی‌شود)؛ از جمله، زندگینامه‌ای که استاد موسی معروفی به قلم خود نوشته، و در دیوان امیرجاهد (جلد اول) با این عنوان - که مسلماً نوشته استاد معروفی نیست - آمده: «استاد موسی معروفی، شرح احوال و صفای باطن خود را... چنین می‌انگارد». بدیهی است که درج این سطر در کنار نام موسی معروفی (که نویسنده آن است)، باعث ابهام و تعجب می‌بود. از این‌رو، در این چند مورد، عنوان انتخابی از سوی گردآورنده این کتاب، داخل بند || گذاشته شده است.

در نوشتن توصیف‌های مربوط به مقاله‌ها و کتاب‌ها نیز دو عامل را در نظر گرفتیم: حجم مقاله (یا کتاب)، و زبان انتخابی برای آن. بدیهی است که توصیف مقاله‌ای یکی-دو صفحه‌ای، نمی‌تواند همسنگ و هم‌اندازه توصیف مقاله‌ای مفصل یا کتابی مستقل باشد. هنگام چکیده‌نویسی نیز زبانی یکدست و ساده، دور از زبان شاعرانه و استعاره و عبارات عاطفی را برگزیدیم و از صافی ویرایش‌های متعدد گذراندیم. از طرف دیگر، زبان شخصی نویسنده مقاله و کتاب را نیز در نظر داشتیم و گاه چکیده‌نویسی را تا حدی با آن زبان شخصی، مطابق کرده‌ایم. اگر در بعضی مدخل‌ها، عدم یکدستی نثر در توصیف‌ها دیده می‌شود، دانسته و سنجیده است. افراد و نظرگاه‌ها مختلف هستند و طبیعی است که نثر و زبان‌شان هم متفاوت باشد. با این حال حفظ رویه نسبتاً یکدست در کل کتاب همیشه مورد نظر بوده است.

در انتخاب مقالات، فقط و فقط، ارتباط آنها با موضوع و محور اصلی کتاب - موسیقی ایران - مورد نظر بوده و نوشته استاد ایرج افشار را پیش چشم داشته‌ام: «هیچگونه تمیزی را بین مقالات جایز ندانسته‌ام و آنها را سبک و سنگین نکرده‌ام. این کار به عهده محقق و مصنف و صاحب تشخیص است که مقالات محققانه و عمیق را با طبع سلیم و بینش انتقادی از نوشته‌های پست‌تر جدا کند. فهرست‌نویس را با نیک و بد نوشته‌ها، کاری نیست و نخواسته‌ام که این فهرست جنبه گزیده و انتقادی داشته باشد.»

دیگر این‌که در پس- وند نام موسیقیدانان ارجمند، از نوشتن تخصص‌های اصلی و فرعی آنها (نوازنده، آهنگساز، ...) خودداری شده است. علت این‌که اکثر موسیقیدانان ایرانی، در چند رشته، از آهنگسازی و نوازندگی چند ساز تا تدریس و حتی «تحقیق» فعالند و ترتیب درج هر کدام از این «تخصص‌ها»، محل مناقشه‌ها و بحث‌های بی‌فرجامی است که اهل موسیقی با آن آشنا هستند. از سوی دیگر، عناوین تخصص‌ها و فعالیت‌ها در کتاب به تکرارهایی می‌رسید که مطلوب نویسنده و ویراستار آن نبود. گاه نام کامل (و غیر مشهور) موسیقیدانی را نوشته‌ایم و اضافات را با حفظ علامت‌های پیشوند و پسوند در دو هلال ( ) گذاشته‌ایم. چندبُعدی بودن فعالیت‌های اهل موسیقی در ایران، گاه کار را به تکرار بعضی مدخل‌ها نیز رسانده است. اما علی‌رغم تکرار مشخصات مقاله‌شناسی آنها، توصیف‌های مربوط به هریک، متنوع و متفاوت از دیگری آورده شده است. در واژه‌گزینی‌ها نیز از برآیند دو عامل استفاده شده است: مشهورات (موارد عُرفی و شناخته‌شده امروزی بین اهل موسیقی) و مصوبات فرهنگستان در ده سال گذشته (۱۳۸۴-۱۳۷۴). اولی، ترکیباتی است که در طی سال‌ها بین اهل موسیقی از جافتادگی و مقبولیت برخوردار شده و دوم؛ معادل‌سازی‌های استادان بزرگ عصر تجدد موسیقی. نظیر وزیری، خالقی و دانشمندان علوم تجربی در ارتباط با موسیقی نظیر مهدی برکشلی. مصوبات فرهنگستان نیز در جزوه‌های جداگانه چاپ شده است. مثلاً در مورد اول، لغت آهنگساز را به معنای "Compositor" (ویا «نوامیز» به پیشنهاد استاد زنده‌یاد، روح‌الله خالقی) با احراز همه شرایط تکنیکی و آموزشی آن‌گرفته و برای افراد واجد شرایط آن، به کار برده‌ایم. برای بیشتر خالقان ملودی در موسیقی ایرانی که "Melodist" هستند و نه "Compositor"، واژه‌های نواساز، نغمه‌پرداز و یا نوایپرداز را (هر سه از اصطلاحات ابداعی استاد روح‌الله خالقی) به کار برده‌ایم. مسلماً این کار بی‌عیب نیست؛ ولی حداقل «فکر شده» و تا حد امکان دقیق است؛ به این امید که نزدیک به مقصود باشد. بیشتر منابع این کتاب مربوط به سال‌های قبل از انقلاب هستند. اگر افرادی به دنبال کتاب و یا مقاله‌ای می‌گردند و مشخصات آن را در این کتاب نمی‌یابند، به فهرست‌های انتهای کتاب نگاه کنند و اگر توفیق نشر جلد‌های بعدی با نویسنده آن یار بود، به جلد‌های بعدی مراجعه کنند. ناگفته نماند که در انتخاب منابع برای استخراج مقالات، ترتیب و تقدم تاریخی مورد نظر نبوده، بلکه اهمیت نشریات از لحاظ فرهنگی و علمی پیش چشم بوده است؛ به ویژه که مهم‌ترین مقالات موسیقی در بعضی زمینه‌ها را باید در پاره‌ای نشریات تخصصی جست و نه لزوماً در کتاب‌هایی که منتشر شده‌اند.

تهیه و تدوین کتاب‌شناسی، کاری است بسیار وقت‌گیر و نیروبر، چشم‌فرسای و اعصاب‌کش و در نهایت، دیرنرم. نارسائی‌ها و مشکلاتی که بر سر راه محقق امروز وجود دارد، در اکثر اوقات به حدی است که رها ساختن کار به ادامه آن مُرجع می‌شود. مشکلات مختلفی که از ابعاد فرهنگی، مادی و معنوی بر سر راه تحقیق است، نقص‌های آشکار از هر دست و بی‌توجهی گروه کتابخوان که هنوز چنین کتابهایی را، مانند فرهنگ لغت، همچون ابزار کار نمی‌شناسند و استفاده نمی‌کنند، همه و همه بر دشواری‌ها می‌افزاید. با این حال، هرچند که نباید برای پیشرفت چنین اموری، صرفاً به عشق و علاقه افراد متکی بود، اما شاید همین‌ها نیز بتواند تا حدودی، خلاءهای ناشی از کم‌کاری‌ها را پر کند و مایه‌ای درخور بر ذخایر این فرهنگ مکتوب بیفزاید. اگر توفیقی باشد، بخش‌های بعدی آن نیز در مجلدات دیگر تدریجاً در اختیار علاقمندان موسیقی ایران قرار خواهد گرفت. موقع را مغتنم شمرده، از همه عزیزانی که به نحوی از انحاء انتقادات یا پیشنهادهایی در این زمینه دارند، خواهشمند است نظریات خود را به نام مؤلف (پست الکترونیکی: mirapril66@yahoo.com) و یا به نشانی ناشر کتاب، ارسال فرمایند تا در فرصت مقتضی، همراه با تشکر، به نام خودشان گفته آید. همچنین از دوستان‌انی که به نوعی مایل به کمک در این زمینه و گسترش مراجع تحقیقی هستند و یا احیاناً مطالبی برای ثبت در فهرست دارند که از قلم افتاده است، خواهشمند است فتوکی اثر را با ثبت مشخصات لازم در کتاب‌شناسی به نشانی ناشر بفرستند تا مراتب بالا در مورد آنها رعایت گردد. بدیهی است که هر کمکی در این زمینه مفید و مثمر‌نرم خواهد بود؛ به‌خصوص ارسال منابع مهجور و انتقادات لازم، که رکن اساسی و مهم پیشرفت در این مسائل هستند. همیاری فرهنگ‌دوستان، نقایص کارهایی از این دست را اصلاح خواهد کرد. چه، به گفته روانشاد دکتر محمد معین: «این نه کاری است که خواسته‌ایم؛ بلکه آنی است که توانسته‌ایم».

در این جا باید یاد کنم از هنرمندان ارجمندی که دستنویس اولیه این کتاب را پیش از چاپ دیده و نویسنده را به ادامه کار تشویق کرده بودند. اما چاپ و نشر آن، به خواست و پیگیری رضا مهدوی بود؛ همکار دیرین و خدمت‌گزار پرتلاش موسیقی ایرانی، که در مقام مدیریت مرکز موسیقی حوزه هنری، با جدیت، پیگیر سرنوشت این کتاب شد و به انجامش رساند. با تشویق او بود که کتاب از صورت اولیه خود (پاک‌نویس سال ۱۳۶۹) به صورت فعلی خود درآمد و ثلثی افزون بر آن شد، با استفاده از مقالات و کتاب‌هایی که در فاصله ۱۳۶۹ - ۱۳۸۳ منتشر شده بودند. کار دقیق و درخشان دوستی دیگر، عقاب

علی احمدی، در نسخه‌پردازی دشوار این کتاب، شکلی حرفه‌ای‌تر و خوشخوان‌تر را نصیب آن کرد و درباره مسئولیت‌پذیری و کمال‌طلبی در کار او و همکار ارجمندشان جناب آقای خسرو هادیان، بیش از این باید گفت. موسیقی‌شناس دانشمند و منتقد ارزشمند موسیقی ایران، آقای دکتر محسن حجاریان (م.ح. آریان) نیز با نوشتن مقدمه‌ای رسا، نویسنده را همراهی کردند و در صدر همه، آقای عبدالحسین آذرنگ بود که از اول تا آخر، همراه این کار پانزده سال به تعویق افتاده بود و با نگارش مطلبی از سر شفقت و استادی، آذین تازه‌ای کرد کتابی را که خود سال‌ها پیش ویرایش کرده بود. از بخت شکر دارم و از روزگار هم... و امید که شاید تمام جلدهای این مجموعه، به طور کامل چاپ شود و به کار بیاید.

زمستان ۱۳۸۴ - تهران

سید علیرضا میرعلی‌نقی

راهنمای مدخل‌ها

مقاله:

کیانی هندی، سید عبدالمجید. «گام‌های نوین در موسیقی سنتی ایران».

نام مؤلف	نام مقاله

هنرهای زیبا، س ۱، ش ۲ (تیر-مرداد ۱۳۶۸): ۷۴-۷۷.

نام نشریه	دوره انتشار	شماره انتشار	تاریخ انتشار	شماره صفحه

توصیف: پژوهش درگام‌های نوین موسیقی ایران و تحریفات معاصر در آن، از

لحاظ فواصل، سازها و شیوه اجرا.

کتاب:

لطفی، محمدرضا. موسیقی آوازی ایران (دستگاه شور، ردیف عبدالله دوامی).

نام مؤلف	نام کتاب

تهران، انتشارات گوتمبرگ، ۱۳۵۴: ۲۷+۳۲ص، مصور، مصوت.

محل نشر	ناشر	زمان نشر	تعداد صفحات	مشخصات دیگر

- ۱۹۲ ..... سامعیان، حمید .....
- ۱۹۳ ..... ده‌می، حبیب‌الله .....
- ۱۹۳ ..... بیربراب، محمدرضا (م‌ت‌س) .....
- ۱۹۳ ..... حکیم‌الارخان، لریزیس (م‌ت‌س) .....
- ۱۹۵ ..... حسین، امین‌الله / آیدره .....
- ۱۹۵ ..... حنا، مرتضی .....
- ۱۹۶ ..... خادم‌میتاق، علی محمد .....
- ۱۹۶ ..... خالقی، روح‌الله .....
- ۱۹۱ ..... داستان‌پور، علی .....
- ۱۹۷ ..... درویش، غلامحسین .....
- ۱۹۱ ..... درخشانی، داریوش .....
- ۱۹۹ ..... دهختری، حمید .....
- ۱۹۱ ..... رادمرد، حسن .....
- ۱۹۱ ..... روحانی، انوشیروان .....
- ۱۹۹ ..... سرخوش، ابراهیم .....
- ۱۹۹ ..... صبا، ابوالحسن .....
- ۱۹۹ ..... فوزانه، فریدون .....
- ۲۰۰ ..... فروتن‌راد، احمد .....
- ۲۰۰ ..... فرحت، هرمز .....
- ۲۰۰ ..... فولادی، محمدمهدی .....
- ۲۰۱ ..... کزل، حمزه .....
- ۲۰۱ ..... گریگوریان، رویک .....
- ۲۰۱ ..... لشگری، جواد .....
- ۲۰۱ ..... مجد، فوزید .....
- ۲۰۲ ..... محمود، پرویز .....
- ..... مختاری، رکن‌الدین (سرنا)
- ۲۰۲ ..... مختاری، ....
- ۲۰۲ ..... مراد (احسان‌السلطنه)، جهانگیر .....
- ۲۰۲ ..... مسیحی، علیرضا .....
- ۲۰۳ ..... مشکات، فرهاد .....
- ۲۰۳ ..... منک (مگرنا)، اسدالله .....
- ۲۰۳ ..... ملیک‌احمدیان، امان‌نقل .....
- ۲۰۲ ..... منیرزاده، اسفندیار .....
- ۲۰۲ ..... ناصحی، حسین .....
- ۲۰۵ ..... بی‌داوود، مرتضی .....
- ۲۰۵ ..... وزیری، علینقی .....
- ۲۰۵ ..... عاقل‌اندیان، واروژان .....
- ۱۹۹ ..... سارنج (سارنگ)، غلامرضا .....
- ۱۷۹ ..... کنتراس .....
- ۱۹۹ ..... انفرادی .....
- ۱۹۹ ..... خادم‌میتاق، علی محمد .....
- ۱۹۹ ..... عمومی .....
- ۱۹۰ ..... انبی .....
- ۱۸۰ ..... عمومی .....
- ۱۸۱ ..... انفرادی .....
- ۱۸۱ ..... حسینقلی، اصفهانی .....
- ۱۸۱ ..... حمدان، اصفهانی .....
- ۱۸۱ ..... کسبایی، حسن .....
- ۱۸۱ ..... نایب‌اسدالله .....
- ۱۸۲ ..... نوایی، مهدی .....
- ۱۸۲ ..... یاورزی، حسین .....
- ۱۸۲ ..... زبیرلین .....
- ۱۸۲ ..... عمومی .....
- ۱۸۲ ..... انفرادی .....
- ۱۹۳ ..... آژنگ، ابراهیم .....
- ۱۹۳ ..... بدیعی، حبیب‌الله .....
- ۱۹۳ ..... بدیعی، رحمت‌الله .....
- ۱۹۳ ..... تاج‌بخش، محمود .....
- ۱۹۲ ..... (مختار)، نجویدی، علی .....
- ۱۸۲ ..... خالدی، مهدی .....
- ۱۸۲ ..... ذوقنون (ذوالفقون)، محمود .....
- ۱۸۵ ..... صبا، ابوالحسن .....
- ۱۸۹ ..... گلپایگانی، نصرت‌الله .....
- ۱۸۹ ..... لشگری، بزرگ .....
- ۱۸۹ ..... لشگری، جواد .....
- ۱۹۰ ..... محجوبی، رضا .....
- ..... مختاری، رکن‌الدین (سرنا)
- ..... (مختاری) .....
- ۱۹۱ ..... متناح، مهدی .....
- ۱۹۱ ..... یاحقی، حسین .....
- ..... آغساراز، انواردازان، تنظیم‌کنندگان و رهبران
- ۱۹۱ ..... ارکستر .....
- ۱۹۱ ..... عمومی .....
- ۱۹۲ ..... انفرادی .....
- ۱۹۲ ..... استوار، هوشنگ .....

IV. نقد و منتقد

- ۲۰۹ ..... کلیات .....
- ۲۰۹ ..... نقد و بررسی کتاب‌ها .....
- ..... انتقاد و منتقد موسیقی .....

۲۳۳..... کلی	۲۲۰..... نقد و بررسی مقاله‌ها
۲۳۳..... اختصاصی	۲۲۶..... نقد و بررسی نشریه‌ها
۲۳۴..... نقد و بررسی مسائل اجتماعی موسیقی	۲۲۶..... کلی
۲۵۶..... نقد و بررسی ساخته‌ها، اجراها و مسائل فنی و آموزشی	۲۲۷..... اختصاصی
۲۷۲..... نقد و بررسی مسائل تاریخی موسیقی	۲۲۷..... مجله موزیک ایران
۲۸۱..... نقد و بررسی عملکرد سازمان‌ها، انجمن‌ها و برنامه‌ها	۲۲۹..... نقد و بررسی آثار صوتی
۲۸۱..... نقد و بررسی اجراها و برنامه‌ها (ی هنری و اداری)	۲۲۹..... کلی
۲۹۲..... عملکرد دست‌اندرکاران و مسئولان موسیقی	۲۲۹..... اختصاصی
	۲۳۱..... نقد و بررسی عقاید و نظریه‌ها
	۲۳۳..... نقد و بررسی موسیقی فیلم

۳۶۲..... سازهای شسنی‌دار	۳۰۳..... کلیات
۳۶۲..... کلی	۳۱۳..... خط و طریقه نگارش موسیقی
۳۶۲..... اختصاصی	۳۱۵..... وزن
۳۶۲..... پیانو	۳۱۹..... نغمه
۳۶۲..... تاریخچه و ساختمان	پرده‌ها: نسبت فواصل، مایه، مقام، ردیف و ملحفات آن
۳۶۴..... شبیه نوازندگی (در مرسینی ایران)	۳۲۰..... ترانافات: چندصدایی - چندلحنی (هارمونی و کنترپوان)
۳۶۵..... سازهای زهی	۳۲۶..... کنترپوان
۳۶۵..... کلی	۳۲۹..... شکل (فرم) ها
۳۶۶..... اختصاصی	۳۲۹..... کلی
۳۶۶..... کمانی	۳۴۰..... اختصاصی
۳۶۶..... چپا	۳۴۰..... پیش‌درآمد
۳۶۶..... حلزون	۳۴۱..... تصنیف
۳۶۷..... فیچک (غزک)	۳۴۱..... چهارمضرب
۳۶۷..... کمانچه	۳۴۲..... دوضربی
۳۶۸..... ویولین	۳۴۲..... رنگ
۳۶۸..... تسماریخچه، ساختمان و روش ساخت	۳۴۳..... شکل‌های دیگر
۳۷۰..... شبیه نوازندگی	۳۴۳..... راک
۳۷۰..... کلی	۳۴۳..... مثنوی
۳۷۰..... اختصاصی	آهنگسازی، نوایردازی، تنظیم، رهبری و اجرا
۳۷۱..... ویولون‌نوازی در موسیقی ایران	۳۴۲..... کلی
۳۷۴..... کلی	۳۴۶..... تنظیم (آرانیژمان)
۳۷۶..... زهی - چکنشی	رنگ آمیزی و سازبندی
۳۷۶..... سنتور	۳۴۶..... (ازکتراسیون)
۳۷۶..... تاریخچه و ساختمان	۳۴۶..... رهبری و اجرا
۳۷۸..... شبیه نوازندگی	۳۴۷..... اختصاصی
۳۸۲..... زهی - زخمه‌ای	۳۴۷..... آهنگسازی در موسیقی ایران
۳۸۲..... کلی	آهنگ‌های نوشته‌شده (+ کلام آنها)
۳۸۵..... اختصاصی	۳۵۸..... سازها
	۳۵۸..... کلی

- آواز ایرانی: سنت‌های شهری / بومی ... ۴۰۹
- کلیات ... ۴۰۹
- فنون، شیوه اجراء و حالت‌های آواز ایرانی ... ۴۱۱
- آواز گروهی و سرود (مقاله‌ها، مصاحبه‌ها و آثار نوشته‌شده: نت و کلام) ... ۴۱۶
- آواز مذهبی ... ۴۲۱
- کلی ... ۴۲۱
- اختصاصی ... ۴۲۲
- موسیقی برنامه‌ای ... ۴۲۲
- کلی ... ۴۲۲
- اختصاصی ... ۴۲۲
- موسیقی نغمه‌ای ... ۴۲۲
- موسیقی خانقاده ... ۴۲۵
- موسیقی ترحینی-روایی ... ۴۲۶
- موسیقی رقص ... ۴۲۶
- کلی ... ۴۲۶
- اختصاصی ... ۴۲۶
- رقص در ایران ... ۴۲۶
- موسیقی فیلم ... ۴۲۹
- کلی ... ۴۲۹
- اختصاصی ... ۴۳۱
- موسیقی فیلم در ایران ... ۴۳۱
- کلی ... ۴۳۱
- اختصاصی ... ۴۳۲
- موسیقی فیلم از نگاه آهنگسازان ... ۴۳۲
- موسیقی فیلم از نگاه کارگردانان ... ۴۳۷
- موسیقی فسیلم از نگاه سرندگان و منتقدان ... ۴۴۰
- نمایش‌های موسیقایی ... ۴۴۱
- کلی ... ۴۴۱
- اختصاصی ... ۴۴۲
- موسیقی‌های فولکلوریک و عامیانه تراجی مختلف ایران ... ۴۴۲
- کلی ... ۴۴۲
- شناخت و روش گردآوری ... ۴۴۲
- اختصاصی ... ۴۴۵
- آذربایجان ... ۴۴۵
- بلوچستان ... ۴۴۵
- بوشر ... ۴۴۶
- تربت جام ... ۴۴۶
- خیزستان ... ۴۴۶
- گیلان ... ۴۴۷
- مازندران ... ۴۴۸
- هرمزگان ... ۴۴۸
- نار ... ۳۸۵
- تاریخچه و ساختمان ... ۳۸۵
- شیوه نوازندگی ... ۳۸۶
- نار آذربایجانی ... ۳۸۶
- نار فارسی (مخصوص موسیقی ردیف دستگاهی) ... ۳۸۷
- نئوبر ... ۳۸۸
- چنگ ... ۳۸۹
- دوتار ... ۳۹۰
- زباب ... ۳۹۰
- رود ... ۳۹۰
- سدنار ... ۳۹۰
- تاریخچه و ساختمان ... ۳۹۰
- شیوه نوازندگی ... ۳۹۱
- عود (بربط، بریت) ... ۳۹۱
- قانون ... ۳۹۳
- سازهای کوبه‌ای ... ۳۹۲
- کلی ... ۳۹۴
- اختصاصی ... ۳۹۶
- تمپک ... ۳۹۶
- تاریخچه و ساختمان ... ۳۹۶
- شیوه نوازندگی ... ۳۹۶
- نقاره ... ۳۹۸
- سازهای بادی ... ۳۹۹
- کلی ... ۳۹۹
- اختصاصی ... ۴۰۱
- بورق (گونا) ... ۴۰۱
- نی (نای) ... ۴۰۱
- تاریخچه و ساختمان ... ۴۰۱
- شیوه نوازندگی ... ۴۰۲
- موسیقی سازی ... ۴۰۳
- تک‌نوازی ... ۴۰۳
- گروه‌نوازی - انواع گروه‌ها ... ۴۰۳
- کلیات و تاریخچه ... ۴۰۳
- ارکستر سازهای ملی ایرانی ... ۴۰۴
- ارکسترهای اداره کلی هنرهای زیبای کشور ... ۴۰۵
- ارکسترهای رادیو و تلویزیون ... ۴۰۵
- ارکستر «گلها» ... ۴۰۶
- ارکسترهای نظامی ... ۴۰۶
- ارکستر مضرابی ... ۴۰۷
- گروه شیدا ... ۴۰۷
- موسیقی آوازی ... ۴۰۸
- کلیات ... ۴۰۸

تسارانه‌های محلی (نت + کلام: محلی) / فارسی)..... ۴۲۸

۴۵۷ VI. جامعه‌شناسی

۴۵۹	کلی
۴۶۱	اختصاصی
۴۶۱	جامعه‌شناسی موسیقی (در) ایران
۴۶۱	کلی
۴۶۵	اختصاصی
۴۶۵	فقه و موسیقی
۴۶۹	موسیقی‌شناسی و فرم موسیقی‌شناسی (موزیکولوژی و انتوموزیکولوژی)
۴۷۰	موسیقی و هنرهای دیگر
۴۷۰	کلی
۴۷۰	موسیقی ایرانی و ادبیات فارسی
۴۹۱	کلام: موسیقی و تلفیق آنها
۴۹۳	موسیقی و معماری
۴۹۳	کلی
۴۹۵	اختصاصی
۴۹۵	پیوند موسیقی و معماری در ایران

۵۱۵ VII. آموزش و فراگیری موسیقی

۵۱۷	کلی
۵۲۰	اختصاصی
۵۲۰	آموزش موسیقی در مدارس
۵۲۰	کلی
۵۲۲	اختصاصی
۵۲۲	آموزش موسیقی در مدارس ایران
۵۲۲	کلی
۵۲۴	مؤسسات آموزش موسیقی
۵۲۴	مراکز خصوصی
۵۲۵	مراکز دولتی
۵۲۵	کلی
۵۲۶	اختصاصی
۵۲۶	کارگاه موسیقی تبریز
۵۲۶	کارگاه موسیقی کودکان و نوجوانان
۵۲۷	کنسرواتوار رشت
۵۲۷	مدرسه عالی موسیقی
۵۲۸	مرکز حفظ و اشاعه موسیقی

۵۳۹ VIII. انجمن‌ها، سازمان‌ها و برنامه‌های موسیقی

۵۴۱	سازمان‌ها
۵۴۱	کلی
۵۴۱	اختصاصی
۵۴۱	ایرانی تهران

ادارهٔ کل هنرهای زیبای کشور.....	۵۱۲	انجمن پژوهش‌های موسیقی ایران (بنیادوزیری).....	۵۲۳
انجمن پژوهش‌های موسیقی ایران.....	۵۱۲	تالار رودکی.....	۵۲۲
ادارهٔ موسیقی کشور.....	۵۲۲	نویز و صوت.....	۵۲۵
بنیاد جهانی موسیقی ملی ایران.....	۵۲۳	رادیو.....	۵۲۵
تالار رودکی.....	۵۲۲	سازمان گروه کُر موسیقی ملی.....	۵۲۶
نویز و صوت.....	۵۲۵	برنامه‌ها.....	۵۲۶
رادیو.....	۵۲۵	سازمان پژوهش افکار.....	۵۲۶
سازمان گروه کُر موسیقی ملی.....	۵۲۶	صدآخانه.....	۵۲۶
برنامه‌ها.....	۵۲۶	انجمن‌ها.....	۵۲۷
سازمان پژوهش افکار.....	۵۲۶	کلی.....	۵۲۷
صدآخانه.....	۵۲۶	اختصاصی.....	۵۲۸
انجمن‌ها.....	۵۲۷	انجمن‌های موسیقی در ایران.....	۵۲۸
کلی.....	۵۲۷	آزمون باربد.....	۵۲۸
اختصاصی.....	۵۲۸	انجمن اخوت.....	۵۲۸
انجمن‌های موسیقی در ایران.....	۵۲۸	انجمن اشاعه و اعلا.....	۵۲۹
آزمون باربد.....	۵۲۸	انجمن سلطنتی موسیقی ملی.....	۵۲۹
انجمن اخوت.....	۵۲۸	انجمن شاهنشاهی موسیقی ایران.....	۵۲۹
انجمن اشاعه و اعلا.....	۵۲۹	انجمن موسیقی ملی.....	۵۵۰
انجمن سلطنتی موسیقی ملی.....	۵۲۹	برنامه‌ها.....	۵۵۱
انجمن شاهنشاهی موسیقی ایران.....	۵۲۹	برنامه‌های (کلیا).....	۵۵۱
انجمن موسیقی ملی.....	۵۵۰	ساز و سخن.....	۵۵۱
برنامه‌ها.....	۵۵۱	مرکز فرهنگی هنری شهید.....	۵۵۲
برنامه‌های (کلیا).....	۵۵۱	مرکز مطالعات موسیقی شرقی.....	۵۵۲
ساز و سخن.....	۵۵۱	گروه‌های و نشست‌ها.....	۵۵۳
مرکز فرهنگی هنری شهید.....	۵۵۲	کنفرانس بین‌المللی موسیقی در بغداد (۱۳۵۶ /	۵۵۳
مرکز مطالعات موسیقی شرقی.....	۵۵۲	۱۹۷۷).....	۵۵۳
گروه‌های و نشست‌ها.....	۵۵۳	کنگرهٔ بین‌المللی موسیقی تهران (۱۳۴۰).....	۵۵۳
کنفرانس بین‌المللی موسیقی در بغداد (۱۳۵۶ /	۵۵۳	کنگرهٔ فرهنگیان.....	۵۵۴
۱۹۷۷).....	۵۵۳		
کنگرهٔ بین‌المللی موسیقی تهران (۱۳۴۰).....	۵۵۳		
کنگرهٔ فرهنگیان.....	۵۵۴		

IX. فیزیک

کلی.....	۵۷۳	آکوستیک و الکتروآکوستیک.....	۵۷۴
اختصاصی.....	۵۷۴	صوت.....	۵۷۵

X. پراکنده‌ها

XI. نمایه‌ها

نمایهٔ کتاب‌های پسماندی و منابع شخصی.....	۵۹۰	نمایهٔ نشریات دیده‌شده.....	۵۸۵

..... نمایه کتاب‌ها	نمایه نسام پدیدآورندگان (مؤلفان، مترجمان،
..... نمایه مقاله‌ها	مصاحبه‌کنندگان، گردآورندگان و ...) ۵۹۲

www.ketab.ir

I

کتاب‌شناسی کلی

کتاب‌شناسی (Bibliography) اصطلاحی کلی برای نامیدن منابع و مأخذ نوشتاری (اعم از کتاب‌ها، مقالات چاپ‌شده در مجلات، پرتال‌های دیجیتال، رساله‌های دانشگاهی و...) است و تنها «کتاب» را دربر نمی‌گیرد.